

TÜRK İŞLETMELERİNİN ULUSLARARASILAŞMA YÖNTEMLERİNİN BİBLİYOMETRİK İNCELENMESİ: 1990-2020 DÖNEMİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF INTERNATIONALIZATION METHODS OF TURKISH ENTERPRISES: 1990-2020 PERIOD

İsmail MURSÜL¹

Öz

İşletmeler uluslararası bir hale gelirken belirli uluslararasılaşma yöntemlerini kullanırlar. Bu yöntemler ihracat, sözleşmeye dayalı yöntemler, stratejik iş birlikleri ve doğrudan yabancı yatırım olarak ana gruplara bölünebilir. Türk bilimsel yazınında bu konu yıllar geçtikçe popülerleşmeye başlamıştır. Bu çalışmada 1990 ile 2020 yılları arasında Dergipark veri tabanında yayımlanan makalelerde işlenen Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemlerinin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bu konu yazınında çok yazarlı ekip çalışmasına dayalı çalışmaların çok olduğu, belirli bir yazar grubunun hakimiyet kurmadığı, yayımlanan makale sayısının yıllara göre artış gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Türk sosyal bilim çevresinde bu konunun gittikçe daha fazla ilgi çektiği görülmüştür.

Anahtar Kelime: Uluslararasılaşma yöntemleri, Uluslararasılaşma, Bibliyometrik analiz, Makale, Dergipark.

JEL Kodu: F20, F23.

Abstract

Enterprises use some specific internationalization methods while they are internationalizing. These methods can be divided into groups as export, methods related to contracts, strategic collaborations and direct foreign investment. In Turkish scientific literature this topics popularity is rising from day to day. In this study the bibliometric analysis of the articles from Dergipark database that is published between 1990 and 2020 about the topic of internationalization methods of Turkish enterprises were done. The results are that team works of many researchers are in majority, there is not a dominance of a group of researchers and the number of published articles is rising progressively during the years in the literature of this topic. This topic arouses more interest progressively in the Turkish social sciences society.

Keywords: Internationalization methods, Internationalization, Bibliometric analysis, Articles, Dergipark.

JEL Codes: F20, F23.

¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, i.mursul@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3107-1656.

1. GİRİŞ

Coğrafi keşiflerle beraber başlayan süreçte dünyada ticaret ve dolayısıyla işletmeler profesyonelleşerek uluslararasılaşmaya başlamışlardır. Bu uluslararasılaşma giderek daha profesyonel bir hal alarak gerçekleşmeye başlamıştır. Günümüzde işletmelerin uluslararası pazarlara girmesi ve bu şekilde uluslararasılaşması daha sistematik olmaktadır. Bazı durumlarda işletmeler aşamalı bir şekilde uluslararası bir hal almaktadırlar. Bu gibi durumlarda uluslararasılaşmanın ilk adımı ihracattır. Genellikle dış ülkeden gelen bir taleple ihracat yapılmaya başlanarak uluslararası işletme olunur. Sonrasında bu talepler arttıkça işletmelerin uluslararasılaşma derecesi de artarak dış satış birimi kurma, dış şube kurma gibi aşamaları geçerek en sonunda doğrudan yabancı yatırım yapma aşamasına kadar ilerlemektedir. Aşamalar genellikle hiyerarşik ilerleseler bile tüm işletmelerde aynı şekilde seyretmez. Bazı işletmeler aşamaların bir kısmını deneyimlemezler ve hatta günümüzde daha sık görülmeye başladığı şekilde global doğarlar. Bu tür işletmeler kuruldukları andan itibaren veya çok kısa bir süre sonra uluslararasılaşırlar.

İşletmelerin uluslararasılaşması günümüzde artık daha sistematiktir ve bazı yöntemler kullanılarak yapılır. Bu yöntemlere uluslararasılaşma yöntemleri denir. Bu yöntemler ihracat, sözleşmeye dayalı yöntemler, stratejik iş birlikleri ve doğrudan yabancı yatırım olarak üç ana gruba ayrılmaktadır. İhracat dolaylı ve dolaysız olarak ikiye ayrılırken sözleşmeye dayalı yöntemlerin birçok farklı çeşidi vardır. Franchising, lisans anlaşmaları, yönetim sözleşmesi bazı örneklerdir. Stratejik iş birlikleri işletmelerin uluslararası alanda tedarikçileri, müşterileri veya rakipleriyle ortak çıkar için iş birlikleri yaptıkları bir süreçtir. Doğrudan yabancı yatırım ise uluslararası işletmelerin farklı bir ülkede yeni bir işletme kurması, var olan bir işletmeyi satın alması veya portföy yatırımı ile fon aktarımını kapsamaktadır.

Bu çalışmada öncelikle uluslararasılaşma ve uluslararasılaşma yöntemlerinden bahsedilerek bir kavramsal çerçeve çizilmiştir. Ardından çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konmuştur. Sonrasında elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular anlatılmıştır. Çalışmanın son kısmında bulgular tartışılarak, sonuçlar ortaya konmuştur ve gelecek çalışmalar için ne yapılabileceği irdelenerek öneriler sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararasılaşma açıklaması zor olan bir kavramdır. İşletmelerin uluslararasılaşması, onların uluslararası faaliyetler göstermesi olarak açıklanmaktadır (Aykan 2009:70). Yerel bir işletmenin ilk uluslararası müşterisiyle iletişim kurup onların taleplerine cevap vermesiyle uluslararasılaşma süreci başlamış olur. Bunun sonrasında bu işletmeler çeşitli aşamalarla uluslararasılaşma derecesi arttıkça farklı süreçler yaşamak zorunda kalacaktır. İşletmelerin uluslararasılaşma derecesi basit bir şekilde dış pazarlara satışlarının tüm satışlarına oranı olarak görülebilir (Can, 2017:86). Bunun dışında uluslararasılaşma derecesi uluslararası faaliyete odaklı araştırma geliştirme (AR-GE) yoğunluğu, uluslararası faaliyete odaklı reklam yoğunluğu, dış karın toplam kara oranı gibi farklı performans dayalı ölçütlerle, dış varlıkların toplam varlıklara oranı, dış şubelerin toplam şubelere oranı gibi yapısal ölçütlerle ve üst düzey yöneticilerin uluslararası tecrübeleri gibi davranışsal ölçütlerle de ölçülebilir (Doğan ve Karakuş Uysal, 2018:74).

İşletmelerin uluslararasılaşması tarihsel bağlamda dört döneme ayrılmaktadır. Bunlar coğrafi keşiflerin başlamasıyla ortaya çıkarak 1500 ve 1850 yılları arasında kapsayan ticaret dönemi, coğrafi keşiflerin tamamlanmaya başlamasıyla gelişen ve 1850 ile 1914 yıllarını kapsayan sömürgecilik dönemi, I. Dünya Savaşı ile II. Dünya savaşı arası dönem kapsayan, savaş dönemi politikaları sebebiyle korumacı uygulamalar görülen imtiyazlar dönemi ve 1945 yılı sonrası ile günümüze kadar gelen dönem kapsayan dönemdir (Güler, 2018:44-47). Her tarihsel dönemin kendine has özellikleri olmakla birlikte her dönem sonucunda uluslararası işletmecilik gelişmiş ve günümüz dünyasının küreselleşmesine sebep olmuştur. Bunun dışında günümüz dünyasının küreselleşmesine ve

işletmelerin uluslararasılaşmasına sebep olan diğer faktörlerden bazıları da ülkelerarası işgücü göçü, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu benzeri ulus üstü örgütlerin ortaya çıkarak daha etkin olmaları, sıklaşan ekonomik krizler, yoğunlaşan ekonomik rekabet olarak sıralanabilir (Delican, 2018:7).

Bir işletmenin uluslararasılaşması ilk dış taleple başlar. Bu başlangıç aşaması ihracattır. Genellikle aşamalar şeklinde gelişen uluslararasılaşma, dış taleplerin artmasıyla dış satım yöneticisi atama, dış satım bölümü kurma ve doğrudan dış satışa başlama, yurt dışında satış şubeleri ve bağlı kuruluşlar kurma, dış ülkelerde montaj ve en son da dış ülkelerde üretim aşamalarını kapsar (Can, 2017, ss. 88–89). Bazı işletmeler bu aşamaları farklı sıralarda yaşayabileceği gibi doğrudan global doğan işletmeler de bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda sıkça ortaya çıkmaya başlayan global doğan işletmeler geleneksel uluslararasılaşma kuramlarına uymamaktadırlar (Ural ve Küçükaslan, 2008, s. 24). Bunlar kuruluşlarından sonra hemen veya çok kısa bir zaman sonra uluslararası faaliyetlerde bulunmaya başlayan işletmelerdir (Yalçın ve Üner, 2019:723–724).

İşletmeler, uluslararasılaşma için iç ve dış çevre analizleri yaparak ve sonrasında güçlülüklerini belirleyerek hangi yöntemleri kullanacağına karar vermeliler. Uluslararasılaşma yöntemleri dört ana grup şeklinde ayrılmaktadır. Bunlar ihracat, sözleşmeye dayalı uluslararası faaliyet, stratejik iş birlikleri ve doğrudan yabancı yatırımdır (Ağlargoç, 2018:56). Bu yöntemlerin her biri uluslararası işletmelerce ayrı ayrı kullanılabilir. Bazen işletmeler bu yöntemleri sırasıyla hiyerarşik bir şekilde de kullanmak durumunda kalabilirler (Can, 2017:88). Bir işletme dış talep olarak ihracatla uluslararasılaşmaya başlayabilir. İşletmeler bu ilk aşamadan elde edilen bilgi ve tecrübelerden yararlanarak uluslararasılaşmanın diğer aşamalarına geçerler (Erkutlu ve Eryiğit, 2001:162). Sonrasında dış ticareti arttırdığında yurt dışında lisans anlaşmalarıyla ürünlerini ürettirebilir, franchising vererek, üretim veya yönetim sözleşmesiyle ve anahtar teslim projelerle bir sözleşmeye dayalı olarak farklı ülkelerde faaliyet gösterebilir. Uluslararası faaliyetleri daha da artan işletmeler stratejik iş birlikleriyle yurt dışındaki faaliyetlerinde avantaj sağlamaya çalışabilir. En son olarak büyüyen uluslararasılaşma derecesi işletmeleri doğrudan yurt dışında yatırım yapmalarını zorunlu kılabilir. Tabii bu aşamaları hiyerarşik biçimde kullanmayan işletmeler de vardır ve hatta bazı işletmeler bu yöntemlerin bir kısmını kullanıp bir kısmını kullanmayabilirler.

Uluslararasılaşmanın en temel yöntemi ihracattır. Herhangi bir yapı değişikliğine gerek kalmaksızın uygulanabilecek bir yöntemdir. Bir işletmenin mal veya hizmetlerini başka bir ülkeye satmasıdır. Dolaylı ve doğrudan olarak iki çeşittir. Dolaylı ihracat başka bir işletme aracılığıyla yapılan ihracattır. Ürünlerin o işletmeye satılması ve o işletmenin yurt dışındaki bir işletmeye ürünü satmasıyla gerçekleşir. Doğrudan ihracat ise direkt olarak yurt dışındaki bir müşteriye ürünün satılmasıyla gerçekleşir (Ağlargoç, 2018:57).

Sözleşmeye dayalı uluslararasılaşma yöntemleri lisans anlaşmaları, franchising, üretim sözleşmesi, yönetim sözleşmesi, anahtar teslim projeler (Ağlargoç, 2018:62-67), montaj operasyonları, joint venture, konsorsiyum ve yap işlet devret sözleşmelerini (Can, 2017:119-124) kapsamaktadır. Lisans anlaşması bir işletmenin entelektüel varlıklarının kullanım haklarını yurt dışındaki başka bir işletmeye belirli bir ücretle vermesidir. Bu entelektüel varlıklar marka, know how, teknoloji, patent ve telif hakları gibi şeyleri kapsamaktadır. Böylelikle işletmeler kendi ürünlerini başka ülkelerde pazarlamış olmaktadır. Sözleşmeye dayalı uluslararası yöntemlerden bir diğeri franchisingdir. Bu yöntem özelleştirilmiş bir lisans anlaşmasıdır. Franchising veren şirketin (franchisor) alan şirkete (franchisee) desteği süreklilik arz etmektedir. Burada marka kullanım hakkı franchiseeye verilirken reklam, eğitim müşteri hizmetleri yönetimi gibi konularda franchisorun desteği çok önemlidir. Üretim sözleşmesi yönteminde ise işletmeler bir sözleşme vasıtasıyla ürünlerini finansman ve insan kaynakları ihtiyaçlarını düşürebilmesini sağlayacak şekilde başka bir işletmeye ürettirmesidir. Bu yöntemle uluslararası işletmeler hem ev sahibi ülkede üretim yapmış olurlar hem de risklerinin bir kısmını bertaraf etmiş olurlar. Yönetim sözleşmesi yöntemiyle ise

uluslararası işletmeler yönetim yetkinlik ve becerilerini belirli bir ücret veya sözleşme süresi sonunda belirli bir ortaklık oranı karşılığında ev sahibi ülkedeki işletmeye sunmasıdır. Anahtar teslimi projelerde uluslararası işletmeler belirli bir projeyi en baştan başlayarak tasarımı, inşasını, kurulumunu yaparak işlevsel hali getirip ev sahibi ülkedeki işletmeye teslim etmesidir (Ağlargoç, 2018:55, 56). Montaj operasyonları yönteminde ise uluslararası işletmeler ürünlerinin belirli parçalarını ev sahibi ülkeye ihraç ederek birleştirme işini orada yaparlar. Bu da üretim sözleşmesine benzer bir uygulamadır. Joint venture yöntemi de bir başka sözleşmeye dayalı uluslararasılaşma yöntemidir. Bu yöntemde uluslararası işletme bir ortaklık sözleşmesiyle ev sahibi ülkede başka bir ortakla yeni bir işletme kurarak orada faaliyet göstermesidir. Konsorsiyum yöntemi ise büyük çaplı taahhüt işlerinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde uluslararası işletmenin uzmanlığı önemlidir ve birçok farklı ülkeden başka uzmanlık alanları olan işletmeler beraber taahhüdü yerine getirirler. Bu taahhüdü yerine getirmede tarafların sorumluluğu sözleşmeyle belirlenir ve idare yetkisi konsorsiyum lideri olan tarafta toplanır (Köksal, 2010:82). Yap işlet devret sözleşmeleri ise bir projenin uluslararası işletmelerce gerçekleştirilmesi sonrasında belirli bir süre boyunca o projenin çıktısının işletmesini üstlenmesi ile gerçekleşir. Bu da konsorsiyum yönteminin sonunda projeyi teslim etme süresinin sözleşmede belirlenen süreye kadar geçen süre boyunca işletmenin yürütülmesinden ve sonrasında projenin mülkiyetinin devredilmesinden oluşmaktadır (Can, 2017:214). Bu yöntem ev sahibi ülkelerde yabancı sermaye için cazip bir ortam yaratırken yatırımı yapan işletme için de garantili satış imkânı sunar. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde uygulanan bir yöntemdir (Özer, 2012:31)

Stratejik iş birlikleri uluslararasılaşma yöntemleri için bir ara form gibidir. Bu yöntemde uluslararası işletmeler için daha az sorumluluk, risk ve yatırım ihtiyacı bulunur. Stratejik iş birlikleri bir nevi kısa süreli, dar kapsamlı ve daha az istikrarlı ortaklıklardır (Ağlargoç, 2018:67). Rakipler, tedarikçiler veya paydaş işletmeler arasında karşılıklı faydaya dayanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırım ise uluslararası işletmeler için en kapsamlı ve riskli uluslararasılaşma yöntemidir. Sıfırdan yatırım veya satın alma yoluyla gerçekleşebilir. Bazı kaynaklar joint venture yönteminin de doğrudan yabancı yatırım yöntemi olduğunu söylemektedir (Ağlargoç, 2018:72). Joint venture kelime anlamı olarak ortak girişim manasına gelmekle birlikte (Tile, 2018:19) bir veya daha fazla ülkeden işletmelerin yeni bir işletmenin mülkiyetini üstlendikleri bir ortaklıktır (Özalp vd., 1993:209). Uluslararası işletmeler iç ve dış çevre analizleri sonrasında ülke dışında yatırım yapmaya karar verdiklerinde kendileri sıfırdan bir yatırım planlayarak onu gerçekleştirebilirler. Bunun dışında ev sahibi ülkede bir işletmeyi satın alarak amaçları doğrultusunda kullanma kararı da alabilmektedirler. Bu iki yöntemin dışında ülkelerin borsalarında satışa arz olan şirketlerin yabancı fonlarca satın alınarak portföy yatırımı yöntemi de bulunmaktadır (Can, 2017:126). Yerli yatırımcıların yurtdışında portföy yatırımlarını finansal güven endeksi gibi bazı göstergelere göre yaparlar (Hamurcu, 2021:1157). Yabancı işletmelerce yapılan portföy yatırımlarının ev sahibi ülkelere ciddi dış tasarruf geliri sağlar ve ekonomik büyümeye sebep olur. Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme için doğrudan bir dış kaynak olarak borçların kapatılmasında rol oynar (Kılıç, 2020:54).

Bu çalışmaya benzer bir çalışma Bolel (2021) tarafından lisansüstü tezler üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada Türkiye merkezli organizasyonların uluslararasılaşması konusunu işleyen lisansüstü tezler bibliyometrik olarak incelenmiştir. 53 doktora ve 85 yüksek lisans tezinin bu konuyu işlediği görülmüş ve ilk tezin 1987 yılında yazıldığı görülmüştür. Bu çalışmada incelenen lisans üstü tezlerde en çok nicel yöntemlerin kullanıldığı ve veri elde etme yöntemi olarak da anketlerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuyu işleyen tezler en fazla 19'ar adet tez ile 2017 ve 2019 yılları arasında yazılmıştır (Bolel, 2021:92, 103).

Mert (2020) 1990 ile 2019 yıllarını kapsayan ve uluslararası işletmecilik konusunu inceleyen 135 adet makalenin içerik analizini yapmıştır. Konuyla alakalı en fazla makalenin 2017 yılında

yayımlandığı, dergi kapsamında bakıldığında Ankara Üniversitesi SBF Dergisi'nde yayımlandığı görülmüştür. Bu çalışmada en fazla kullanılan anahtar kelimenin uluslararasılaşma olduğu saptanmıştır (Mert, 2020:108, 109).

Yine Türkçe akademik yazınında konudan bağımsız olmak üzere birçok farklı alanlarda da bibliyometrik analizler yapılmıştır. Araştırmanın konusunun da işlendiği bazı dergilerin genel anlamda bibliyometrik analizleri de yapılmıştır. Bunlara, Erciyes İ.İ.B.F. Dergisi'nde yayınlanan makaleleri kapsayan bibliyografya çalışmaları (Dumrul ve Aysu, 2006; Yalçınkaya, 2000), Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'ndeki makaleleri inceleyen bibliyometrik analiz (Polat vd., 2013), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi'nde yayımlanmış makaleleri inceleyen bibliyometrik analiz (Erbaşı vd., 2017), Maliye ve Finans Yazıları Dergisi'nde yayımlanmış makaleleri inceleyen bibliyometrik analiz (Balı ve Dündar, 2020) gibi çalışmalar örnek verilebilir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri çalışmalarının dönemsel olarak değişimlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamı için 1990 ile 2020 yılları arası belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz yöntemi, bir bilim dalıyla veya bilimsel bir konuyla alakalı bilimsel literatürde çalışmaların mevcut durumu ile bu çalışmaların nasıl geliştiğini ve nereye yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bilimsel çalışmalar yazar, yazar sayısı, konu, alan, yayım yapılan dergi gibi birçok farklı verinin istatistiksel olarak incelenmesiyle incelenen bilimsel alana yönelik genel bir çerçeve çizilmesini sağlamaktadır (Sayın ve Erdoğan, 2022:336).

Veri toplamak için öncelikle web of science internet sitesinden internalization methods anahtar kelimesi üzerinden bir arama gerçekleştirilmiştir. Çıkan sonuçlarda işletmelerle ilgili olanlar ve araştırmanın sınırlandırıldığı yıllar bazında daraltma yapıldığında 125 yayın elde edilmiştir. Lakin bu yayınlardan hiç birisi bu çalışmanın konusu olan Türk işletmeleri ile ilgili değildir (Web of Science, 2022). Bu sebeple araştırma için veri elde etme mercisinde değişiklik yapılarak dergipark veri tabanında yine aynı şekilde arama yapılmıştır. Yapılan arama sonucunda 101 adet yayın bulunmuştur (Dergipark, 2022). Bu arama sonucu Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri konusuna ve 1990 ile 2020 yılları arasına daraltılınca 47 adet makale analize uygun veri olarak ortaya çıkmıştır.

Araştırma için veri toplama için ilk olarak web of science veri tabanına bakılmasının sebebi sosyal bilimler alanından birçok dergiyi taraması (Aktaş Alan ve Şen, 2020:135) ve bilim dünyasında saygın bir yeri olmasıdır. Bu veri tabanından yeterli veri elde edilmedikten sonra ikinci tercih olarak dergipark veri tabanının kullanılmasının sebebi de Türkiye'de yapılan yayınların ulaşımı için en elverişli veri tabanı olmasıdır (Sayın ve Erdoğan, 2022:336).

Bu elde edilen veriler sonucunda "1990 ile 2020 yılları arasında Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri alanındaki çalışmaların değişimi nasıldır?" ve "Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri çalışmaları nereye doğru gitmektedir?" araştırma soruları belirlenmiştir. Çalışma için elde edilen veriler ve ortaya konulan araştırma soruları doğrultusunda analizler anahtar kelimeler, dergiler, yazarlar, atıflar, yayım yılları üzerine yapılmıştır.

4. BULGULAR

Dergipark'ta uluslararasılaşma yöntemleri olarak arama yapıldığında çok sayıda makale çıkmaktadır. Bu arama Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri olarak ve 1990 ile 2020 yılları arasında yayımlanmış makaleler olarak daraltıldığında 47 adet makale analiz için uygun bulunmuştur. Tablo 1'de de görülebileceği üzere bu makalelerden biri 4 yazarlı, üçü 3 yazarlı, 26'sı 2 yazarlı ve 17'si tek yazarlıdır. Yazarlar açısından değerlendirildiğinde ise bu 47 makale 75 farklı

yazar tarafından yazılmıştır. Bu yazarlardan M. Mithat Üner 4 adet, Barış Erdem, Burak Kartal, Hakan Atlı ve Kübra Mert ise 2’şer adet makale yazmışlardır.

Tablo 1: Yazar Sayısına Göre Makale Adetleri

Yazar Sayısı	Makale adedi
Tek yazarlı	17
Çift yazarlı	26
Üç yazarlı	3
Dört yazarlı	1

Dergipark sitesindeki atıf sayısı verileri sadece dergipark sitesinde yayınlanan makaleleri kapsadığı için bu atıf değerleri anlamlı bir bilgi oluşturmayacağı düşünülerek üzerinde durulmamıştır. Sadece üç makaleye birer adet atıf yapıldığı görülmüştür.

Anahtar kelime analizi yapıldığında 18 makalede 5 anahtar kelime, 18 makalede 4 anahtar kelime, 9 makalede 3 anahtar kelime ve 2 makalede 2 anahtar kelime kullanılmıştır. Anahtar kelime olarak 37 adet ile en fazla uluslararasılaşma kullanılmıştır. Bunun dışında KOBİ ve benzer anahtar kelimeler (KOBİ’ler, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)) 7 defa ve uluslararasılaşma süreci ise 4 defa kullanılmıştır. Ayrıca ihracat ile ilgili olan anahtar kelimeler 10 defa kullanılmıştır. Birden fazla kullanılan anahtar kelimeleri Tablo 2’de görebilirsiniz.

Tablo 2: Birden Fazla Kullanılan Anahtar Kelimeler

Anahtar Kelime	Kullanım Adedi
Uluslararasılaşma	37
Uluslararasılaşma Süreci	4
İşletme Grupları	3
Kobi	3
Küresel Doğan İşletme	3
Küresel Doğan İşletmeler	3
Küreselleşme	3
Türkiye	3
Uluslararası Pazarlar	3
Büyüme	2
Finansal Performans	2
Geleneksel Uluslararasılaşma Modelleri	2
Gelişmekte Olan Ülke	2
İçerik Analizi	2
İhracat	2
İhracat Engelleri	2
İhracat Performansı	2
KOBİ’ler	2
Uluslararası işletmeler	2
Uluslararasılaşma Teorileri	2

47 makale 38 farklı dergide yayımlanmıştır. Birden fazla makalenin yayımlandığı dergilere bakılacak olursa Ankara Üniversitesi SBF Dergisi’nde ve Öneri Dergisi’nde üçer adet makale Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’nde, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’nde, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi’nde, Hacettepe

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nde ve İşletme Bilimi Dergisi'nde ikişer adet makale yayımlanmıştır. Tablo 3'te makalelerin yayımlandığı dergiler adetleriyle birlikte görülebilir.

Tablo 3: Yayımlanan Dergiler ve Makale Sayıları

Dergi Adı	Makale adedi
Ankara Üniversitesi SBF Dergisi	3
Öneri Dergisi	3
Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	2
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	2
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	2
Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	2
İşletme Bilimi Dergisi	2
Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1
Akademik İncelemeler Dergisi	1
Alanya Akademik Bakış	1
Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1
Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi	1
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1
Ege Academic Review	1
Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi	1
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi	1
Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1
ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources	1
Istanbul Management Journal	1
İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi	1
İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi	1
Journal of Research in Economics	1
Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1
Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi	1
Mülkiye Dergisi	1
Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi	1
Stratejik Yönetim Araştırmaları Dergisi	1
Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1
Tekstil ve Konfeksiyon	1
Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi	1
Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi	1
Verimlilik Dergisi	1
Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1
Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi	1

Makale üretilen yıllara bakıldığında 47 makalenin sadece bir tanesi 1990'lı yıllarda yazılmıştır. O da 1997 yılına ait bir makaledir. Sonrasında 2000 yılından başlayarak neredeyse her sene bu

konudaki makale sayısı artmıştır. En fazla makale 7 adetle 2020 yılında yazılmıştır. Tablo 4’te makale sayılarının yıllara göre dağılımı görülebilir.

Tablo 4: Yıllara Göre Makale Sayıları

Yıl	Yayımlanan Makale Adedi
1997	1
2000	1
2003	1
2004	1
2007	1
2008	3
2009	1
2010	2
2011	2
2012	3
2014	2
2015	2
2016	3
2017	5
2018	6
2019	6
2020	7

Bulgular kısaca özetlendiğinde Türk İşletmelerinin Uluslararasılaşmasıyla ilgili Dergipark’ta yayımlanan makalelerde en fazla uluslararasılaşma anahtar kelimesi kullanılmıştır. En fazla makale Ankara Üniversitesi SBF Dergisi ile Öneri Dergisi’nde yayımlanmıştır. Bu konuyla ilgili en fazla makale yayımlanan yıl ise 2020’dir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada 1990 ve 2020 yılları arasında dergipark veri tabanında Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri konusunda yayımlanmış makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda “1990 ile 2020 yılları arasında Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri alanındaki çalışmaların değişimi nasıldır?” ve “Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri çalışmaları nereye doğru gitmektedir?” araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır.

Yapılan tarama neticesinde çalışmanın konusunu ilgilendiren 47 makale bulunmuştur. Bu makalelerin %36’sının tek yazarlı, %55’inin çift yazarlı ve geri kalanının da 3 ve 4 yazarlı olması bu alandaki literatür oluşturma çalışmalarının bireyselden ziyade bir ekip işi olarak daha fazla ortaya çıktığı söylenebilir. Bu da sosyal bilimler alanında çokça eleştirilen ekip çalışması eksikliğinin bu konuda daha az görüldüğü sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca sadece 5 yazarın bu konu ile ilgili birden fazla makalesinin bulunması bu alanda çalışma yapmaya odaklanmış kişi veya kişiler gruplarının olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Konuyla ilgili anahtar kelime analizi sonuçlarına göre %79 gibi büyük bir oranla neredeyse tüm makalelerde “uluslararasılaşma” anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Sonrasında en fazla kullanılan anahtar kelimenin KOBİ olması da literatür oluşturma çalışmalarının KOBİ’lerin uluslararasılaşma yöntemleri ağırlıklı olarak ilerlediği görülmektedir. Yine ihracat ve ihracatla ilgili anahtar kelimelerin çokluğu en fazla incelenen yöntemin ihracat olduğunu ortaya koymaktadır.

Makalelerin yayımlandığı dergilere bakıldığında tamamının sosyal bilimler alanıyla ilgili dergiler olduğu görülmektedir. Daha ayrıntılı bakıldığında makalelerin %40’lık bir oranı fakülte

veya enstitü dergilerinde %55'i ise üniversite dergilerinde yayımlanmıştır. Bu da bu tür araştırmaların üniversitelerin ilgi alanlarında olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Makalelerin yayımlanma yıllarına göre yapılan analizde ise 1990'lı yıllarda sadece bir makalenin yayımlandığı görülmektedir. Bunun sebebi Dergipark veri tabanının çok eski dergilerin arşivlerini elektronik olarak barındırmıyor olmasıdır. Yine de elektronik arşivlerin olduğu yıllarda dahi alanla ilgili makalelerin yıllar geçtikçe artması bu konuyla ilgili bilimsel çalışmaların popülerliğinin arttığını göstermektedir. En fazla yayımlanan makale sayısı 7 ile 2020 yılıyken 2019 ve 2018 yılları 6'şar makale ile ikinciliği paylaşmaktadırlar.

Bu çalışmayı geliştirmek için web of science veri tabanı taranarak dünya genelindeki uluslararasılaşma yöntemleri konusunun bibliyometrik araştırması yapılarak karşılaştırılabilir. Ayrıca yine farklı ülke işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleriyle alakalı alan yazınları taranarak Türk işletmelerinin uluslararasılaşma yöntemleri alan yazınıyla karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- AĞLARGÖZ, O. (2018). "Uluslararası İşletmecilik Faaliyetleri", A. E. Demirci (Ed.), "Uluslararası İşletmecilik" içinde (ss. 44–85). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- AKTAŞ ALAN, A. ve ŞEN, Ö. (2020). "Gastronomi temalı festivaller üzerine yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış(6), 132–144. doi:10.21733/ibad.642214
- AYKAN, E. (2009). Küçük ve Orta Boy Aile İşletmelerinin Uluslararasılaşması: Türk İmalat Sanayii Örneği, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- BALI, S. ve DÜNDAR, D. (2020). "Maliye ve Finans Yazıları Dergisi'nde Yayımlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2009-2018)", *Maliye Finans Yazıları*, 2(113), 153–184. doi:10.33203/mfy.602001
- BOLEL, B. (2021). "Türkiye merkezli organizasyonların uluslararasılaşması: lisansüstü tezler üzerine bibliyometrik bir inceleme", *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, 5(8), 92–106.
- CAN, E. (2017). "Uluslararası İşletmecilik Teori ve Uygulama" (6. bs.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- DELİCAN, M. (2018). "Uluslararasılaşma ve küreselleşme bağlamında karşılaştırmalı endüstri ilişkileri: Gelişmeler ve teorik yaklaşımlar", *Sosyal Siyaset Konferansları*, 1(72), 1–33. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/946587> adresinden erişildi.
- DERGİPARK. (2022). "Arama Sonuçları", *Ulakbim Dergi Sistemleri*, 16 Haziran 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/search?q=keywords%3A+uluslararasılaşma&section=articles> adresinden erişildi.
- DOĞAN, S. ve KARAKUŞ UYSAL, Ş. (2018). "Uluslararasılaşma Türleri ve Süreci", F. Şahin, S. Çiçek ve E. Altunoğlu (Ed.), "Uluslararası İşletmecilik Kuram ve Uygulama" içinde (1. bs., ss. 68–103). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DUMRUL, C. ve AYSU, A. (2006). "Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisinde yayınlanan makaleler: Değerlendirme ve bibliyografya (1981-2005)", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (27), 171–249. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66478> adresinden erişildi.
- ERBAŞI, A., CABİ, A., GÜMRAH, A. ve HAKSES, H. (2017). "Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 20(2), 206–214. doi:10.29249/selcuksbmyd.356894
- ERKUTLU, H. ve ERYİĞİT, S. (2001). "Uluslararasılaşma Süreci", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 149–164. [https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/287828#:~:text=Birinci Aşama%3A Uluslararası genişleme aşaması,Üçüncü Aşama%3A Uluslararası entegrasyon aşaması.#301394\]-287828.pdf](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/287828#:~:text=Birinci Aşama%3A Uluslararası genişleme aşaması,Üçüncü Aşama%3A Uluslararası entegrasyon aşaması.#301394]-287828.pdf) adresinden erişildi.
- GÜLER, M. (2018). "Uluslararası İşletmeciliğe Giriş ve Küreselleşme". F. Şahin, S. Çiçek ve A. E. Altunoğlu (Ed.), "Uluslararası İşletmecilik Kuram ve Uygulama" içinde (1. bs., ss. 31–67). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- HAMURCU, Ç. (2021). "Finansal hizmetler güven endeksi, yerli yatırımcıların yabancı hisse senedi ve portföy yatırımlarını etkileyebilir mi?", *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 1141–1161. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2123704> adresinden erişildi.

- KILIÇ, M. (2020). "Portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Yeni sanayileşen ülkeler örneği", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(8), 45–55. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1193356> adresinden erişildi.
- KÖKSAL, T. (2010). "Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri sektöründe kullanılan çeşitli uluslararası iş ortaklığı modellerinin hukuki çerçevesi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010–1(20), 79–104. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/154642> adresinden erişildi.
- MERT, K. (2020). "Türk yazınında uluslararası işletmecilik: 1990-2019 yıllarına dair bir içerik analizi", *Istanbul Management Journal*, (89), 97–132. doi:10.26650/imj.2020.89.0005
- ÖZALP, İ., HAŞİT, G. ve ŞAKAR, N. (1993). "Çok uluslu işletmelerin yabancı ülkeye giriş yollarından biri olan joint venture'ın analiz edilmesi ve TUSAŞ A.Ş.'de yapılan bir araştırma", *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi*: 203–23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/799396> adresinden erişildi.
- ÖZER, K. (2012). "Yap-İşlet-Devret Modeli ve Türkiye Uygulamaları", *Ziraat Mühendisliği*, (358), 30–35. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/946587> adresinden erişildi.
- POLAT, C., SAĞLAM, M. ve SARI, T. (2013). "Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 273–288. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30503> adresinden erişildi.
- SAYIN, Z. ve ERDOĞMUŞ, N. (2022). "Türkiye'de örgütsel değişim ve örgüt geliştirme alanındaki bilimsel çalışmaların bibliyometrik analizi", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(Kongre Özel Sayısı), 327–350. doi:10.36543/kauibfd.2022.ozelsayi15
- TİLE, Latif. 2018. "Türk hukuku'nda joint venture kavramı", *International Journal of Education Technology and Scientific Researches* (5):17–27.
- URAL, T. ve KÜÇÜKASLAN, A. (2008). "Yeni tip işletmeler: global doğan işletmelerin oluşum nedenleri ve özellikleri", *Öneri Dergisi*, 8(29), 23–32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/52306/680617> adresinden erişildi.
- WEB OF SCIENCE. (2022). "Results from Web of Science Core Collection", Clarivate. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/9a92b0ee-837d-45a4-903c-13b25b87c0f5-3d62cccf/relevance/1> adresinden erişildi.
- YALÇIN, A. ve ÜNER, M. M. (2019). "Uluslararası girişimcilik yöneliminin yenilikçilik boyutu: küresel doğan işletmeler üzerine nitel bir çalışma", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(4), 721–745. doi:10.17065/huniibf.454560
- YALÇINKAYA, K. (2000). "Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisinde Yayınlanan Makaleler Bibliyografyası (1981-1999)", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (16), 247–287. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/508255> adresinden erişildi.